

Teze za komunikacijsko-teorijsko utemeljenje demokracije

UDO BERMBACH

Sažetak

Autor u Habermasovu djelu »Teorija komunikativnog djelovanja« pronalazi osnove za normativno utemeljenje demokracije. Problem suvremene teorije demokracije jest nedostatak nepouzdanih normativnih uporišta kojima bi se mogla obrazložiti valjanost demokratskih institucija. Preostali izvori obvezujućih normi mogu se pronaći u evolutivnim stupnjevima razvoja koji su prepoznatljivi u povijesnom procesu, te u naslagama socijalnih i kulturnih tradicija koje su ugrađene u tzv. svijet života. Slijedeći Habermasa, koji u kategoriji svijeta života nalazi pretpostavke za neiskrivljeni i gospodstva oslobođeni diskurs, Bermbach nastoji pokazati da intaktne strukture svijeta života mogu biti normativnim orijentirima za izgradnju demokratskih institucija.

U ovom tekstu htio bih ukratko razmotriti pitanje u kojoj se mjeri normativna teorija demokracije može osloniti na gledišta koja je Habermas razradio u svojoj »Teoriji komunikativnog djelovanja« (*Theorie des kommunikativen Handelns*, Frankfurt am Main, 1981; u daljnjem tekstu citira se kao TKH). Pritom je manje važna korektna interpretacija Habermasove teorije, a više definicija teorijske pozicije na koju se, s gledišta teorije demokracije, mogu nadovezati normativno sadržajna razmišljanja. Svoja ću razmišljanja izložiti u jezgrovitom i nerazrađenom obliku.

1. O normativnosti povijesti

Danas demokraciju najčešće normativno utemeljujemo i opravdavamo bilo prirodnopravno, bilo posredstvom historijskih koncepata koji su se pravno sedimentirali u ustavima (ovdje ću zanemariti čisto funkcionalistička obrazloženja, zato što se normativna teorija demokracije ne može na njih pozivati). Međutim, obveznost tih koncepata — od kvaziantropoloških postavki o jednakosti i slobodi svih ljudi, preko uvida u nužnost institucionalne medijalizacije (primjerice u većinskom principu), do principijelnog povezivanja demokracije s reprezentacijom — sve se više, ideološki-kritički kao i faktički, dovodi u sumnju, i to u

onoj mjeri u kojoj su ti koncepti postali konstitutivnim elementima građansko-liberalnog razumijevanja demokracije (a ono je dosad jedino historijski uspješno). Ovdje ne želim opširnije govoriti o razlozima takvoga stanja, već naprotiv pretpostavljam da su tradicionalni modeli opravdanja demokracije postali, s jedne strane, dvojbeni usljed procesa strukturnog diferenciranja i povećanja kompleksnosti u modernim industrijskim društvima zapadnog tipa, a s druge strane, s tim u vezi, usljed rastvaranja normativnih obveza kolektivne smislene orijentacije.

Habermasova »teorija komunikativnog djelovanja« čini se — unatoč stanovitim slabostima kojima se neću baviti — podobnom za prevladavanje nekih od središnjih poteškoća, te pored toga — svjesno ću to zaostreno formulirati — nudi, čini se, jedinu mogućnost da se u modernim uvjetima još uvjerimo u normativnu obveznost demokracije. Razlog za tu tezu vidim uglavnom u činjenici da teorija demokracije danas ima još samo dva moguća normativna oslonca: (a) s jedne strane polje povijesti — ako nam pođe za rukom da u njoj otkrijemo evolutivni smisao; (b) s druge strane socijalnu i kulturnu tradiciju — u onoj mjeri u kojoj se historijski potvrdila i kao takva je ugrađena u »svijet života«.

(a) Habermas je, uvažavajući postavke teorije učenja i socijalizacije (Kohlberg), zamijenio Marxov postulat o formativnom slijedu razvojnih stupnjeva društva evolutivnim razvojnim modelom koji, s jedne strane, ne proturječi funkcionalističkim predodžbama (Luhmann: prijelaz od stratifikacijskog ka funkcionalnom diferenciranju), čime se nadovezuje na aktualno stanje društveno-znanstvene teorije, ali, s druge strane, pomoću teorije socijalizacije proširuje tezu o evoluciji materijalnim postavkama koje mogu biti normativnim osloncem tvorbe teorije. Riječ je o materijalnim postavkama utoliko što se respektivni razvojni stupnjevi mogu u povijesti sadržajno identificirati (u smislu normativnih određenja razvojnih standarda društva), a ujedno onemogućuju spuštanje ispod jednom dostignute razine (primjer: prava čovjeka). Iako se te premise kod samog Habermasa pojavljuju kao principijelno falibilističke hipoteze koje su rekonstruktivnim postupkom zadobivene na historijskom materijalu (po tome se on bitno razlikuje od kritičke teorije starije provenijencije), ipak su, s druge strane, toliko učvršćene i historijski evidentne da se mogu upotrijebiti za konstituiranje teorije.

Na podlozi takvoga historijskog razvojnog trenda moderna se demokracija, zajedno s premisama slobode i jednakosti koje je legitimiraju, pojavljuje kao konzekvencija samoga historijskog procesa moderne (otprilike od 17. st. nadalje), koji, usprkos pravolinijskom značaju, nije pošteđen historijskih nazadovanja (fašizam), ali čiji je konačni proboj, čini se, već strukturno osiguran sistemskim diferenciranjem društva i njegovom institucionalnom medijacijom. U stanovitom je smislu stoga teorija razvoja moderne uvijek ujedno i teorija razvoja moderne demokracije — što ne isključuje tematiziranje strukturnih alternativa, ali im daje status, u najbolju ruku, prolaznih intervencija. U novovjekovnim konceptima politike mogu se rekonstruirati tendencije kontinuiranog proširenja individualne autonomije — dakako, i suprotni razvojni trendovi koji uvijek iznova ugrožavaju tu autonomiju. Potonji trendovi nisu, međutim, prisutni — Habermas to izričito naglašava — u smislu i s konzekvencijama »dijalektike prosvjetiteljstva«, nego — kako bi se prije moglo argumentirati — kao konceptualizacije iskustava koja reagiraju na navodno pretjerane potencijale demokracije i na sistemsko

ugrožavanje respektivnoga historijskog statusa quo koji odatle proizlazi (konzervativizam kao reakcija na francusku revoluciju).

Ako se, dakle, povijest može rekonstruirati »kao proces učenja« (Eder), ta povijest ujedno pruža konstitutivne osnove za teoriju demokracije koju valja formulirati. Ona time postaje nadomjestkom, u novome vijeku izgubljene, jedinstvenosti interpretacija svijeta, iz kojih je predmoderna svijest crpila svoje normativne orijentacije.

(b) Drugu osnovu predstavlja koncept »svijeta života«. Habermas pod svijetom života podrazumijeva »zalihi znanja« s »neproblematičnim pozadinskim uvjerenjima koja su zajednički pretpostavljena kao zajamčena« (TKH, II, 191). Citirat ću opširnije: »Sastojci svijeta života, koje naivno poznajemo, nemaju status činjenica ili normi ili doživljaja o kojima bi se govornik i slušač eventualno mogli sporazumijevati... Svijet života tvori posredni kontekst naspram onoga što se u nekoj situaciji govori, o čemu se raspravlja, na što se ukazuje..., (on ostaje) uvijek u pozadini...« (TKH, II, 199). To se iz perspektive teorije politike može ovako razumjeti: taloženjem historijski izraslih i svakodnevno stabiliziranih tradicija postoji relativno stabilan okvir za individualne kao i kolektivne orijentacije djelovanja, koji ujedno može fungirati kao normativni referentni okvir za teoriju demokracije. Upravo te svakidašnje norme, koje su neaktualizirano uklopljene u svijet života i pomoću kojih se individualno ponašanje uglavnom neproblematično snalazi u vazda promjenljivim situacijama, ujedno tvore — a to je ovdje važno, — normativnu osnovu za demokratske institucije. Jer, u tim se neaktualiziranim svakidašnjim normama, »pozadinskim uvjerenjima« normativnih i djelatnih orijentacija unutar neproblematizirane svakidašnje prakse, može vidjeti sedimentirano socijalno iskustvo društvene »kolektivne svijesti« (TKH, II, 203), koje — da još jednom citiramo Habermasa — ulazi u procese institucionaliziranja u obliku, takoreći, »antropogijski duboko usadenih struktura« (TKH, II, 462), odnosno u obliku rezerve na koju se postojeće institucije bez poteškoća mogu osloniti. Samo zbog toga, smatra Habermas, te institucije mogu biti ukorijenjene u samom svijetu života i mogu se pojmiti kao njegova »društvena komponenta« (TKH, II, 471). Ako, dakle, »svijet života« egzistira u neproblematiziranim i diskurzivno organiziranim procesima tumačenja, on time tvori fundament na kojem se moraju izgraditi demokratske institucije, ukoliko svoju legitimaciju neće crpiti samo iz postupaka ili — kako Habermas formulira — iz »proceduralne racionalnosti« (TKH, II, 451). Drukčije formulirano: politička legitimnost demokracije mora bitno proizaći iz doživljaja podudarnosti između demokratskih institucija, njihove organizacijske strukture i političke intencije djelovanja i ljudskog iskustva svijeta života.

II. O diskursu

Kao dva glavna izvora normativnog oslonca teorije demokracije označili smo evolutivno razumljenu teoriju povijesti i koncept svijeta života. Time, dakako, još nije ništa rečeno o tome kako ta teorija demokracije treba da utemelji svoju vlastitu institucionalnu i organizacijsku konceptualizaciju.

Smatram da je diskurs, onako kako ga je koncipirao Habermas, odlučni model za tu konceptualizaciju. Ne ulazeći u raspravu o različitim modelima diskursa i

njihovu različitom statusu kod Habermasa, predlažem da se model diskursa prihvati iz perspektive teorije demokracije tako da takozvani »diskurs koji je oslobođen gospodstva« može funkcionirati kao (u Kantovu smislu) regulativna ideja za organizaciju institucionalno uobličene demokracije. Takvo je stajalište prihvatljivo zato što se uvjeti samog diskursa u teoriji mogu interpretirati kao demokratski: jednakost sudionika diskursa kao govornih subjekata (moment jednakosti sadržan je, po Habermasu, već u samom jeziku); jednakost uvjeta neiskrivljenog tematiziranja svih problema; imperativ univerzalizacije u pogledu formuliranih pozicija — i kao konzekvencija toga — prinuda da se reflektira poopćivost vlastitih interesa.

Nedvojbeno se — kako piše Habermas (TKH, II, 145) »projekcija tvorbe volje u idealiziranim uvjetima univerzalnog diskursa« u odnosu na postojeće demokratske institucije može razumjeti samo kao »smjernica«, dakle kao »regulativna ideja« za procese institucionalizacije, s jedne, i za permanentno određenje ponašanja pojedinca i socijalnih aktera s druge strane. Ernst Vollrath je već prije više godina primijetio da u »teoriji komunikativnog djelovanja« nedostaje »teorija moći suđenja«; taj se deficit, s jedne strane, može pokušati ublažiti tako da se u teoriji demokracije prihvati ideja diskursa upravo kao transcendentni princip — dakako s praktičkim posljedicama — u smislu trajnoga reflektivnog korektivnog određenja, pa, dakle, normativna opravdanja, proceduralna reguliranja i rezultati odlučivanja podliježu dvostrukom ograničenju: diskurzivnom preispitivanju s obzirom na prošle procese, kao i s obzirom na svagda moguću ponovnu recepciju i tematiziranje; s druge strane, deficit se može pokušati ublažiti tako da se u ideju »primijenjenih diskursa« — koju Habermas odnećavna spominje u vezi s pravom — unese neka vrsta »praktičke moći suđenja«: riječ je o postupku kojim se akceptiraju diskurzivno obrazloženi i danim općeprihvaćenim pravilima argumentirani rezultati, uz uvažavanje pragmatičnih razmišljanja i vremenskog ograničenja.

To znači da se unutrašnje institucionalne strukture demokratskog društva, njegove organizacije, napokon i teme o kojima treba da se raspravlja, uvijek iznova moraju podvrgavati uvjetima diskursa u namjeri da budu korigirane. Ideja diskursa koju je Habermas zadobio pomoću modela »gradanske javnosti« postaje kao regulativna ideja središnjim strukturnim principom demokratskog društva i ujedno središnjim i u osnovi presudnim konstrukcijskim principom teorije demokracije koju valja formulirati. Habermas je sâm nedavno naznačio organizacijske konzekvencije koje proizlaze iz te konstelacije i pokušao je formulirati »normativni pojam javnosti« (*Merkur*, lipanj 1989), polazeći od razmišljanja »kako bi se danas uopće moralo *misлити* radikalno-demokratsku republiku (*isto*, 465). Karakteristično je da se pritom nadovezuje na organizacijske ideje koje je u svom »sistemu socijalne politike« razvio lijevi hegelijanac Julius Froebel (1847), a koje su tamo uklopljene u ideju historijskog napretka, diskurzivnog sporazumijevanja o individualnim i kolektivnim potrebama, te se oslanjaju na shvaćanje državne suverenosti kao najvišeg »konsenzualnog principa — to je rezultat radikalno-demokratskog organizacijskog modela koji se zasniva na individualnoj slobodi i jednakosti kao i na političkom sudjelovanju, a čija je središnja organizacijska misao ideja asocijacije njemačkog Vormärza.

S aspekta povijesti teorije, ideja diskursa koji je oslobođen gospodstva pokazuje se kao Habermasov univerzalistički prošireni modelski normativizam proizašao

iz zalihe principa građanske teorije društva. Poput rane Marxove kritike Hegela, taj normativizam uzima za riječ samoopisivanje građanskog društva, time ga radikalizira i kao organizacijsku ideju suprotstavlja kompleksnim i izdiferenciranim strukturama modernih industrijskih društava. Premisa na kojoj se to zasniva jest zajednička premisa svih radikalno-demokratskih nacrtā: pokušaj da se pojedinac dovede u poziciju u kojoj može djelovati orijentiran ka autonomiji i samoodređenju, te da se na taj način subjektivni činilac ojača nasuprot autonomnoj logici sistema. A upravo je to, ujedno, ishodište svakoga normativnog koncepta demokracije.

III. O institucijama

Teorija komunikativnog djelovanja ima, doduše, sistematsko mjesto za institucije, ali gotovo uopće ne tematizira probleme koji su s njima povezani. Habermas uvodi pojam institucije u smislu koji više odgovara kolokvijalnom govoru. Pod tim pojmom on podrazumijeva rezultate segmentiranog diferenciranja kao što su »odnosi srodstva, stratifikacija statusnih položaja, državna organizacija u obliku političke vlasti i prvi upravljački medij u obliku odnosa između privatnih pravnih osoba« (TKH, II, 249), tj. pravo. Nedostatak takvog određenja čini se evidentnom. Međutim, važnije je — i za pristup teorije demokracije upotrebljivo — to da se institucije lociraju kao vratnice između sistema i svijeta života. Habermas, doduše, tumači institucije odnosno institucionalne komplekse kao organizacijska zgušnjavanja »koja respektivno novi mehanizam sistemskog diferenciranja fundiraju u svijetu života« (TKH, II, 249). On ih, dakle, promatra primarno iz perspektive sistema. No, teorija demokracije može u svoje svrhe obrnuti tu perspektivu, kao što je prethodno već naznačeno: institucije se vide kao instrumenti transformacije koji sistemu prosljeđuju normativne orijentacije svijeta života i brinu se za to da on u svom funkcioniranju ostane povezan sa svijetom života. Ta je perspektiva u teoriji komunikativnog djelovanja svakako potcijenjena ili čak potpuno zanemarena.

Međutim, to može biti samo prvi pristup. U teoriji komunikativnog djelovanja pridolaze drugi upravljački mediji — pravo, novac i moć — koji u samim institucijama potiču tvorbu strukture (Habermas se time bavi samo s funkcionalističkog gledišta i vrlo općenito): riječ je o procesima racionalizacije koji naglašavaju i jačaju sistemske imperATIVE naspram svijeta života. No u teoriji komunikativnog djelovanja ostaje otvoreno na koji se način odvijaju interni institucionalni procesi strukturiranja, a nedostaju i podrobnije analize raznolikih institucionalnih struktura na različitim sistemskim područjima društva. To je, između ostaloga, povezano s činjenicom — na koju s pravom upućuje M. T. Greven — da u »dvostepenoj« teoriji društva, koju je koncipirao Habermas, ne postoji sistematsko samostalno mjesto za politiku, koje bi bilo dostupno zasebnoj analizi; naprotiv, Habermas tematizira politiku u kontekstu »političko-administrativnog sistema«, odnosno pravno uređenoga i pravno usmjeravanoga »upravnog djelovanja« i njegovih »organizacijskih učinaka«.

Normativno sadržajna teorija demokracije ipak može početi odatle; smještajući političke institucije i institucionalne komplekse između sistema i svijeta života,

ona treba da pokuša formulirati teoriju političkih institucija. Takva teorija mora uvažiti, u najmanju ruku, slijedeće momente:

— Ona bi najprije morala formulirati pojam politike koji nadilazi Habermasov pokušaj diferenciranja »komunikativno proizvedene i administrativno primjenjivane moći« (*Merkur*, lipanj 1989, 472) i tematizira sâm pojam moći: povezujući ga s interesima, konfliktima, normama i situacijama odlučivanja.

— Ona bi potom morala pobliže odrediti pojam institucije, i to u pogledu njegove — na razini svijeta života određene — geneze, njegovih — također u svijetu života lociranih — normativnih opravdanja i, povratno sa svijetom života povezanih, pretenzija na važenje, kao i u pogledu učinaka preuzetih iz opće teorije institucij: integracije uloga, generaliziranja konsenzusa pomoću redukcije alternativa, razrade i pribavljanja socijalnog smisla i pravila, zgušnjavanja iskustava i kulturno stabiliziranih vrijednosti i vrijednosnih preferencija koje su zajedničke na razini svijeta života, prerade promjene i prihvaćanja procesa racionalizacije.

— Ona bi, polazeći od modela diskursa, morala pokušati da modelira interne, organizacijsko-tehničke procese strukturiranja, svakako i s aspekta stabiliziranja nasuprot labiliziranju unutarinstitucionalnih struktura. Habermas razmatra taj problem, no više usputno, s aspekta »institucionaliziranja medija« (TKH, II, 405), te zaključuje da je moć — za razliku od novca — iz legitimacijskih razloga na poseban način povezana uz »jezičnu tvorbu konsenzusa« i stoga je manje podobna da bude upravljački medij, nego što je to, primjerice, novac. Ako je to točno, onda to utječe na mogućnost diskurzivno orijentiranog unutrašnjeg strukturiranja institucija, naime u tom smislu da model diskursa mora biti prisutniji kao korektivni model radi osiguranja demokratskih intencija.

Organizacijsko-tehnička izvedba institucionalne konstrukcije u teoriji demokracije već je naznačena upućivanjem na ideju asocijacije. Njezino se konkretiziranje može misliti u dva pravca: s jedne strane kao nacrt protuinstitucionalnih diskursa, s druge strane u funkciji »regulativne ideje« nasuprot postojećim institucijama političkog sistema.

IV. O aspektu racionalnosti

Teorija komunikativnog djelovanja barata, kao što je poznato, s dva različita tipa racionalnosti: ona suprotstavlja sistemsku racionalnost, koja smjera funkcionalnoj efikasnosti, i komunikativnu racionalnost, te konstatira — takoreći kvaziempirijski sistemskim imperativima usmjeravano postupno rastakanje komunikacijskih struktura svijeta života. Pritom se racionaliziranje samog svijeta života opet promatra kao pretpostavka proširenja sistemskog horizonta i u njemu sadržana »proceduralnog uma«. Sâm Habermas vrlo ambivalentno prosuđuje taj proces.

Za teoriju demokracije zanimljiva je okolnost da su protestni signali koji se mogu sažeti pod natuknicom »promjena vrijednosti« i koji — u konzekvenciji tako označene debate — vode ka novom određenju novovjekovnog pojma politike duboko ukorijenjeni u iskustvima svijeta života. Sumnja u napredak i kritika rasta rezultiraju kritikom političkog sistema i njegovih institucija iz perspektive komunikativne racionalnosti, što je posljedica sukoba koji nastaju »na šavovima

između sistema i svijeta života« (TKH, II, 581) i povratno djeluju na obje sfere. Međutim, čini se očiglednim, bar na temelju empirijskih indicija, da unatoč »kolonijaliziranju svijeta života« on posjeduje snagu sposobnu za korekciju institucionalne autodinamike. Tu je možda manje riječ o stvaranju »protuinstitucija«, koje Habermas prosuduje s velikom rezervom zato što »ukidaju učinke apstrahiranja i neutraliziranja posredstvom kojih su u modernim društvima rad i politička tvorba volje uključeni u medijski usmjeravane interakcije« (TKH, II, 582); no svakako je riječ o oslanjanju na komunikativnu racionalnost koja korigira postojeće institucije, kako u njihovim legitimacijskim osnovama, tako i u unutrašnjim organizacijsko-tehničkim strukturama. Ako je točno da se u razvoju moderne nisu oblikovale i kontinuirano pojačavale samo systemske strukture racionalnosti, nego je ta moderna — intervenirajući sve više na područje svijeta života — ujedno omogućila pojavu »gotovo transcendentalnog, u strukturama svijeta života zacrtanog *nagovještaja posttradicionalne svakidašnje komunikacije* koji određuje i nadilazi građansku ideologiju«, onda je to upravo onaj »ostatak« komunikativne racionalnosti s kojom systemska racionalnost uvijek mora računati i koji označava konstruktivnu žaoku normativne teorije demokracije. Konceptija i analiza demokratskih institucija moraju, međutim, uzeti u obzir da se ovdje ne suprotstavljaju ili čak institucionalno sintetiziraju dva tipa racionalnosti. Naprotiv, političke institucije prerađuju kako systemske i subsystemske impulse, tako i impulse pojedinačnih i kolektivnih aktera, i generiraju vlastite standarde racionalnosti (na što je ukazao R. Münch). Habermasovo suprotstavljanje systemskog i komunikacijskog tipa racionalnosti u najboljem se slučaju može analitički ustvrditi; empirijski su oni podjednako integrirani i asimilirani kao što to biva nužno u slučaju njihova konceptualiziranja u teoriji demokracije.

Normativno usmjerena teorija demokracije morala bi naglasiti komunikativnu racionalnost nasuprot tendencijama strategijske racionalnosti koje su inkorporirane u institucijama političkog sistema i morala bi je konceptualno postaviti tamo gdje teorijski opis postojećih društava pronalazi elemente diskursa: »javnost« kao natuknica, te javnosti analogno unutrašnje strukturiranje spleta političkih institucija, koji sâm diskurzivno tematizira upravljačke i organizacijske učinke iz perspektive normi sadržanih u svijetu života. U osnovi je riječ o »institucionaliziranju trajne refleksije«, koje je H. Schelsky smatrao nemogućim, ali koje u modernim uvjetima dvostruke kontingencije (tj. kontingencije političko-administrativnog sistema i njegovih učinaka, kao i kontingencije determinirajućeg odnosa između društva i prirodnog okoliša) postaje upravo životno važno. Habermas govori o »uzajamnom nadopunjavanju između institucionalno uređene tvorbe političke volje i spontanih, odnosima moći neopterećenih komunikacijskih tokova javnosti koja nije programirana za donošenje odluka niti je u tom smislu organizirana« (Merkur, lipanj 1989, 474). To se, međutim, mora nadopuniti aspektom uvlačenja komunikativne racionalnosti u same institucije — u obliku teorijskog, kao i praktičkog diskursa. Također valja uvažiti diferenciranje sadržano u samom pojmu javnosti: riječ je, s jedne strane, o »javnosti« koja je, u stanovitom smislu kao rezonirajuća javnost, osnovom za očekivanje »umnog« diskursa i stoga je autorefleksivno usmjerena, tj. uvijek iznova tematizira uvjete vlastite egzistencije i strukture, s druge strane, riječ je o predodžbi »javnosti« koja smjera praktičnom utjecaju na političke odluke. Diferenciranje ta dva aspekta pokazuje da se u tako

zasnovanom pojmu »javnosti« moraju integrirati i sažeti autentični potencijali racionalizacije demokratski organiziranih društava — s odgovarajućim, već naznačenim konzekvencijama za sklop političkih institucija.

To pretpostavlja — kao što je poznato iz povijesti teorije — odgovarajuću razvijenu političku kulturu i odgovarajuću individualnu razinu obrazovanja. Takvo shvaćanje zacijelo sadrži konceptijske afinitete prema tradiciji političkog republikanizma i civilnog društva. Ali što je krivo u nastojanju da se u današnjim uvjetima rekonstruiraju i novim argumentima učvrste takvi koncepti?

S njemačkoga preveo:

Nenad Zakošek

Udo Bermbach

THESES FOR FOUNDING DEMOCRACY ON A THEORY OF COMMUNICATION

Summary

In Habermas's work *Theory of Communicative Activity* the author discovers a basis for a normative founding of democracy. he contemporary theory of democracy lacks reliable normative pivots which might help to explain the validity of democratic institutions. The remaining sources of binding norms can be found in the evolutionary degrees of growth that can be recognized in the historical process and in the layers of social and cultural traditions built into the so-called life-world. Following Habermas who finds presuppositions for an undistorted discourse free to show that the unaffected structures of the life-world can function as a normative orientation for the construction of democratic institutions.